

Utvärdering av "Länkenprojektet" i Uppvidinge och Vetlanda kommuner

Bakgrund

Länkenprojektet har sedan starten i september 2004 haft som övergripande syfte att skapa långsiktiga modeller för utvecklad samverkan mellan näringsliv, skola och samhälle genom att utveckla nya sätt för elever i grundskolan att möta yrken och arbetsplatser. Aktiviteter och utbildningsinsatser har genomförts för att i första hand vidga lärares intresse för undervisning som bidrar till att öka elevers företagsamhet och nyfikenhet att utforska bl.a. teknik, men också för att skapa intresse hos det lokala näringslivet och närsamhället för samverkan med skolan. Begreppet företagsamt lärande är också centralt för innehållet i Länkenprojektet och handlar enligt en projektrapport från augusti 2006 om hur "... skolan utvecklar lärprocesser som stimulerar elevers företagsamhet" (s. 4). Dessutom sägs betoningen på företagsamt lärande medföra en förstärkning av "mjuka kvalifikationer", vilket enligt samma rapport innebär utveckling av "... självständighet, kommunikationsförmåga, kreativitet, kritiskt omdöme, demokratisk hållning och samarbetsförmåga" hos eleverna (s. 4).

De insatser som hittills genomförts är bl.a. en projektledarutbildning för samtliga lärare (ca 180 st) i Uppvidinge kommun och ett mindre antal (ca 40 st) i Vetlanda kommun, utbildningsinsatser för samtliga rektorer i Uppvidinge kommun och ett urval rektorer i Vetlanda kommun, men också en "uppstart" för samtliga rektorer i de båda kommunerna. En mindre grupp lärare från Uppvidinge och Vetlanda kommuner har genomgått en fördjupningskurs med syftet att de ska kunna fungera som handledare på sina respektive skolor. Utbildningsdagar har även genomförts med representanter för det lokala näringslivet. Utbildningsinsatserna för lärargrupperna har genomförts av Umeå universitet och har bl. a. inneburit krav på samverkansprojekt med arbetsplatser utanför skolan. Projektet har även fortsatt under hösten 2007 med utveckling av s.k. dubbelt mentorskap för rektorer och näringslivsföreträdare, utvärdering av projektet samt ett utåtriktat seminarium kring "Företagsamt lärande" i november.

Tolkning och avgränsning av uppdraget

Institutionen för pedagogik vid Växjö universitet har av projektledaren Andreas Juhl fått i uppdrag att utvärdera Länkenprojektets arbete. Inför utvärderingen och framtagandet av en plan för denna utvärdering, diskuterades vissa avgränsningar med projektledaren. Detta med tanke på innehållsligt omfång och metodiska möjligheter i förhållande till de resurser som har avsatts för utvärderingen.

Resultatet av diskussionerna med uppdragsgivaren blev några huvudfrågor som utvärderingen skulle komma att utgå från:

- Vilken betydelse har projektet haft för lärares och elevers uppfattningar om värdet av samverkan mellan skola och närsamhälle/näringsliv?

- Hur har dessa uppfattningar förändrats under projektets gång?
- Vilken betydelse har projektet haft för elevernas lärande och de undervisningsformer som kommit att användas?
- Vilka förändringar har skett under projektets gång?

Utvärderingens fokus mot ”framgångskriterier”

Den slutliga bedömningen av det underlag som skapats i utvärderingen har således riktats mot att bedöma i vad mån projektet bidragit till ...

- förändrade uppfattningar hos lärare och elever i riktning mot fördjupad samverkan mellan skola och närsamhälle/näringsliv.
- elevernas lärande i riktning mot de s.k. mjuka kvalifikationerna (se ovan)
- utveckling av kreativa arbetsformer och ämnesövergripande arbete i skolan

Datainsamlingsmetoder och målgrupper

De målgrupper som är aktuella i utvärderingen är ett urval av lärare, elever och rektorer från Uppvidinge och Vetlanda kommuner, ungefär lika fördelade. Det huvudsakliga underlaget består av utskrifter från gruppintervjuer med:

- 1) Tre rektorer från Vetlanda kommun,
- 2) Fem rektorer från Uppvidinge kommun,
- 3) Två lärare som deltagit i grundkurs samt fördjupningsdelen,
- 4) Fyra lärare från Vetlanda kommun som deltagit i utbildning samt genomfört samverkansprojekt,
- 5) Tre lärare från Uppvidinge kommun som deltagit i utbildning samt genomfört samverkansprojekt,
- 6) Fyra elever från Vetlanda kommun som genomfört samverkansprojekt,
- 7) Två elever från Uppvidinge kommun som genomfört samverkansprojekt.

För övrigt har en telefonintervju med en av de ansvariga lärarna från Umeå universitet genomförts efter ovan nämnda gruppintervjuer. I huvudsak har då de samlade erfarenheter och bedömningar som framkommit vid tidigare intervjuer diskuterats, för att få ytterligare perspektiv på projektet. Den samlade dokumentationen från projektet har också ingått som en väsentlig källa t.ex. tidigare genomförda delutvärderingar och insamlat material med deltagares synpunkter på utbildningsinsatser.

Genomförande

Genom projektledarens försorg tillfrågades personer från de två kommunerna om deras möjligheter att bidra med synpunkter i utvärderingen och tider bokades in från början av oktober till mitten av november. Intervjuerna genomfördes på två skolor i de olika kommunerna samt i kommunhuset i Åseda. Vid intervjun med eleverna i Vetlanda saknades fyra elever som tidigare lovat att komma. Vid intervjun med lärare som deltagit i fördjupningsdelen saknades minst två personer som tidigare sagt sig kunna komma. Dessa personer gick inte att nå per telefon vid det tillfället, varför intervjun genomfördes med de två lärare som kommit. En av rektorerna från Vetlanda uteblev också från intervjun. Intervjuerna genomfördes på ostörda platser och pågick under ca en timme upp till en och halv timme. En halvstrukturerad intervjuguide användes som utgångspunkt för de frågor som diskuterades (se bilaga 1), där likartade frågor formulerats till de olika målgrupperna utifrån rubriker som utbildningsinsatser, elevernas lärande och undervisningsformer, samt synen på företagsamt lärande och samverkan skola-näringsliv/samhälle. Samtliga intervjupersoner har varit

intresserade av att bidra med synpunkter. Grupperna har på så sätt tillsammans värderat de olika inslagen i projektet. Intervjuerna spelades in på band, vilket alla intervjupersoner samtyckt till innan intervjun startade.

Materialets tillförlitlighet

Helhetsintrycket av intervjuerna är att deltagarna öppet redovisat sina synpunkter på projektet. Några tänkbara felkällor kan dock noteras, t.ex. att eleverna i Uppvidinge intervjuades tillsammans med sina lärare vilket *kan* ha inverkat på deras vilja att framföra kritiska åsikter. Intrycket från intervjun är dock att dessa elever agerat självständigt och varit trygga i sina egna uppfattningar. Vid intervjun med rektorerna i Uppvidinge hade ett missförstånd skett med tidpunkten för intervjun, vilket gjorde att det blev en väntetid och irritation uppstod. Dessutom var några av de kallade rektorerna inte berörda av projektet utan lämnade rummet efter några minuter.

En annan fråga som varit aktuell i uppläggningsen är urvalet av och antalet medverkande i utvärderingen. Som utvärderingen kommit att utformas kan den jämföras med en fallstudie, där frågan om antalet medverkande i samtalen inte i första hand varit avgörande. Syftet har varit att få till stånd en fördjupad diskussion om projektets förtjänster och brister, snarare än att kartlägga hela målgruppens attityder. Lärare och elever som tillfrågades av projektledaren har t.ex. valts ut för att de varit starkt engagerade i projektet och genomfört minst ett samverkansprojekt enligt intentionerna med projektet. Att rektorerna antalsmässigt är väl representerade jämfört med lärarna och eleverna, hänger samman med deras betydelse som ansvariga för utvecklingsfrågor på sina respektive skolor. De kan också tänkas ha en överblick över sin verksamhet som gör att de kan ge en annan och bredare bild av vad projektet kan ha betytt.

Bearbetning, analys och presentation av resultaten

De bandade intervjuerna har skrivits ut på ordbehandlare och bildar sammantaget 36 A4-sidor utskrifter. Materialet har lästs igenom upprepade gånger och i nästa steg har korta sammanfattningar av varje intervju sorterats in under respektive frågeområde för att få en helhetsbild av de olika uppfattningar som framkommit (se bilaga 2). Analysen av materialet har riktats huvudsakligen mot ovanstående huvudfrågor, men jämförelser mellan de olika målgrupperna och mellan kommunerna har också gjorts. Presentationen av resultaten utgörs av redovisningar av vad som framkommit från de olika målgrupperna i relation till huvudrubrikerna: Utbildningsinsatser, Elevers lärande och undervisningsformer, Synen på företagsamt lärande och samverkan skola-näringsliv/samhälle. En analys och värdering i förhållande till utvärderingens fokus följer sedan och rapporten avslutas med några frågeställningar som tar sikte på det fortsatta utvecklingsarbetet i kommunerna.

Resultat – utbildningsinsatserna

Som framgått av inledningen har utbildningsinsatserna från bl.a. Umeå universitet genomförts för all pedagogisk personal i grundskola och gymnasieskola i Uppvidinge kommun, medan cirka 40 personer från Vetlanda kommuns skolor deltagit i dessa. En referensgrupp av lärare från båda kommunerna deltog inledningsvis i en s.k. projektledarutbildning våren 2005, som sedan följdes av utbildningsinsatser för ett större antal lärare, men också särskilda utbildningsdagar för skolledarna. Av de delutvärderingar som gjorts framgår från den första utbildningen med referensgruppen många positiva erfarenheter och lärdomar och goda omdömen om utbildningsanordnaren Umeå universitet, men också en del frågetecken kring examinationen och valet av tidpunkt. När det gäller utbildningsinsatsen för det stora flertalet lärare i Uppvidinge tycks en stötesten ha varit förberedelsearbetet med att skapa motivation

för deltagandet i kursen. Det faktum att utbildningen för lärarna i Uppvidinge var obligatorisk, medan lärarna i Vetlanda själva fick fatta beslutet om deltagande är något som givit anledning till frågor. En av lärarna från Umeå universitet skriver t.ex. i sina ”Eftertankar” att:

Det är intressant att jämföra processerna i Vetlandagruppen och Uppvidingegruppen. Vetlandagruppen hade själva fått bestämma att de ville gå utbildningen och var därmed lättare att arbeta med och kom också fram till resultat. Man kan diskutera vilka metoder som ger de bästa resultaten? [] I Uppvidinge var det dock fler som fick möjlighet att diskutera och få kunskaper om området. Om man gör som man gjorde i Uppvidinge vinner man på ett sätt men förlorar på ett annat (utbildare 1, Umeå universitet).

I de intervjuer som genomförts inom ramen för denna utvärdering är det framförallt rektorerna (och i viss mån lärarna) i Uppvidinge kommun som är kritiska mot förberedelsearbetet och svårigheterna att inledningsvis skapa delaktighet kring utbildningen. Utbildningen som sådan har dock rektorerna inget att invända emot, men någon av dem menar att det kanske var själva utbildningen som blev förberedelsen. De intervjuade lärarna från Uppvidinge betonar att den stora utbildningsinsatsen kom olyckligt tidsmässigt och att många av lärarna kände sig överrumplade av att det fanns vissa krav kopplade till utbildningen. De lärare som medverkat i den första utbildningen för referensgruppen, menar att den fungerat bättre och att motivationen där kom efterhand som utbildningen pågick.

Det jag tyckte var bäst var att man träffade lärare från andra skolor och fick idéer från dem. Det har man inte så mycket tid för annars. Att man kan sitta i lugn och ro och prata. Det var från skolor som man inte har kontakt med annars (lärare 1).

Lärarna från Vetlanda menar att långsiktigheten, dvs. att utbildningen var utsträckt i tiden, var en viktig positiv faktor i sammanhanget. Enligt lärarna finns vanligtvis inte den framförhållningen kring lärarnas kompetensutveckling, utan tillfälligheter avgör vad innehållet blir.

Ofta är det så att strax före studiedagar så sägs det: nu måste vi hitta på något och då blir det något hoprafs. Här visste man att det här läsåret har vi ett riktigt innehåll. Då har jag lärt mig något på dessa dagar. Om jag tänker tillbaka på sex-sju studiedagar innan jag gick på detta, skulle jag inte kunna säga vad vi gjorde på många av dessa (lärare 2).

Trots att kraven på aktivitet och projekt tillsammans med eleverna mellan kurstillfällena inledningsvis vållat en del oro, framhålls utbildningens praktiska infallsvinkel som motiverande. Föreläsningar har varvats med gruppdiskussioner, övningar (t.ex. rollspel) och handledning, men viss litteratur har också ingått som en del av utbildningen. Enligt lärarna har det funnits möjligheter att komma med förslag under pågående utbildning och deltagarna har i viss mån kunnat styra innehållet i diskussionerna, eftersom det man arbetat med på ”hemmaplan” varit av skiftande karaktär. Framförallt handledningen av de olika projekten framstår som ett positivt inslag i utbildningen.

Som en viktig lärdom av utbildningsinsatsen lyfter lärarna i Uppvidinge fram upptäckten att man i större utsträckning ser att man kan använda personer och verksamheter utanför skolan som en resurs. De ser också skillnader i sitt sätt att låta eleverna ta ett större ansvar, även för frågan om arbetets innehåll och hur man ska arbeta. I projekt av den här typen är dessa frågor betydligt mer öppna än i den konventionella undervisningen, där läroboken fortfarande har en styrande funktion. Vetlandalärarna ser väsentliga lärdomar i att arbeta i projektform tillsammans med eleverna och att det i sig öppnar för en annan typ av undervisning – mer problem- och verklighetsbaserad. En av lärarna från Vetlanda funderar också över

utbildningens karaktär av att deltagarna förväntas ta egna initiativ och arbeta aktivt, något man inte är van vid. Även om det är positivt är det inte så lätt att vända sitt synsätt.

Jag är inte riktigt inne på den här nya varianten av utbildningar. Man har ju gått många kurser och man sitter där och det har varit korvstopning från ena hållet. Nu ska det bygga på dialog, vi ska komma med idéer, det är ju ett företagsamt lärande. Men jag känner att det är en process man behöver ta till sig (lärare 3).

Enligt lärarna från Vetlanda har man använt utbildningens praktiska delar på lite olika sätt i de två kommunerna. Vetlandalärarna har mer tydligt utgått från projekt där samverkan med näringslivet ingått, medan exempelvis lärarna på en av skolorna i Uppvidinge kommun i första hand fokuserat pedagogiska och organisatoriska förändringar. I flera av skolorna i Vetlanda kommun har man också sedan tidigare redan haft etablerade kontakter med närsamhälle och företag på orten, vilket underlättat arbetet.

Av intervjun med lärarna som genomgått fördjupningskursen framgår att man där fått möjlighet att ytterligare utveckla ett genuint intresse för frågorna. De har också uppfattat att tanken bakom fördjupningsutbildningen är att de ska kunna fungera som drivande i att hålla projektets idéer levande på längre sikt. Dessa lärare är nöjda med uppläggningsen av fördjupningskursen, även om det blivit så att utbildningen inkräktat på vissa helger som har fått ägnas åt studier.

Av samtal med personal från Umeå universitet som genomfört utbildningsinsatserna framgår en likartad bild som den som ges ovan. Inte minst gäller detta de olika villkor som omgärdat utbildningen i de två kommunerna t.ex. att alla lärare i Uppvidinge var ålagda att delta vilket inneburit att man i vissa fall värt sig emot insatsen som sådan. Att lärare är negativt inställda till en viss utbildningsinsats behöver dock inte enbart bero på brister i förberedelsearbetet, menar intervjupersonen. Skolans klimat eller andra påverkar också möjligheterna att komma in utifrån med t.ex. utbildningsinsatser. Enligt intervjupersonen från Umeå universitet hade rektorerna i Uppvidinge väldigt olika uppfattningar om vad projektet egentligen syftade till, vilket gjorde det svårare att arbeta med kompetensutvecklingen ute på skolorna. Det man nu betonar från Umeå universitet är betydelsen av att träffa rektorer före starten av en utbildningsinsats för att skapa delaktighet och för att lärdomarna från kompetensutvecklingen ska kunna leva vidare på lång sikt.

När det gäller själva utbildningen sägs en brist ha varit en lite för kort process, dvs. man har från Umeå universitet inte kunnat följa upp lärarnas arbete i handling på lång sikt. Där har också det geografiska avståndet spelat in som en försvårande faktor. Betydelsen av en person på plats som hjälper till att hålla igång processen betonas. Detta har, enligt Umeå universitet, fungerat bäst i Vetlanda, där projektledarens arbete har bidragit till att skapa kontinuitet i utbildningen.

Att ha en drivande person på plats har kanske större betydelse än utbildningsinsatserna i sig (utbildare 2, Umeå universitet).

Utbildningens betydelse för elevernas lärande och förändrade undervisningsformer beskrivs av utbildningsanordnaren som ”öar” och som att ”... det hänt saker på olika håll ...”. Man kan inte ta för givet att ett lyckosamt projekt (som många genomfört både i Vetlanda och Uppvidinge kommuner) ger avtryck även i det övriga arbetet med eleverna. Pedagogisk förändring tar lång tid och man menar från Umeå universitet att man idag i sina utbildningar

kring detta tema lägger ännu större vikt vid lärarnas uppgifts- och frågekonstruktion som en ingång till mer generella pedagogiska förändringsperspektiv.

Resultat – elevers lärande och undervisningsformer

Inom ramen för utbildningsinsatsen har eleverna på de olika skolorna i båda kommunerna deltagit i projekt med olika grad av inriktning mot samverkan med det omgivande samhället och det lokala näringslivet. Några av projektets mål riktas tydligt mot utveckling av elevernas lärande av s. k. mjuka kvalifikationer (jfr s. 1), men samtidigt mot utveckling av själva undervisningen i form av exempelvis ämnesövergripande och kreativa arbetsformer.

De elever som intervjuats i Vetlanda kommun har genomfört ett projekt i samverkan med ett ”upplevelseföretag”, som specialiserat sig på hinder- och äventyrsbanor för barn. Eleverna fick i uppdrag att ta fram förslag till nya aktiviteter. En svår uppgift, men ändå något som, enligt de intervjuade eleverna, engagerade alla elever mer än den reguljära undervisningen. Några av eleverna beskriver det förslag som blev resultatet av en gruppens arbete:

Vi hade en ställning med rep i och sen skulle man ta sig igenom utan att ramla ned på marken. Först skulle man ta en fråga som hade en färg och sen skulle man ta sig igenom. Om frågan var typ vad lyser på dagen, så var svaret sol och då var det en bild på en sol som man skulle ta och sen längst bort när man kommit igenom så skulle man ta den biten och sätta in den. Om den inte passade där så fick man börja om från början (elev 1).

Det går ju inte att ha pappersfrågor när det regnar. Då kom vi på att man kunde ha det i trä som man skrev på så det håller (elev 2).

Resultatet av elevernas arbete med modeller och ritningar presenterades vid en ”mässa” på skolan som var mycket välbesökt av föräldrar, syskon och personal.

Eleverna på en av skolorna i Uppvidinge har inom projektets ram arbetat med en antologi i projektet ”Från frö till bok”, där texterna tillkommit som ett resultat av processkrivning i svenskundervisningen. Även om man i projekten på den här skolan också vänt sig utåt i sina kontakter, sägs infallsvinkeln här huvudsakligen ha varit förändring av arbetssättet i undervisningen. Skolan har också ett pågående utvecklingsarbete kring s.k. kunskapsområden, där eleverna på eftermiddagstid arbetar utifrån en tanke om ämnesintegration och mer stöd till elever som behöver det.

De intervjuade eleverna i båda kommunerna är positiva till de projekt de genomfört. Eleverna i Vetlanda kommun vittnar om att efterfrågan på deras idéer och kreativitet, gjort att projektet var roligare jämfört med annat man gör i skolan. De betonar att man fick ta ett större ansvar, hålla på tills man var färdig och att det skulle vara möjligt att arbeta mera på det här sättet i skolan. Eleverna i Uppvidinge menar att projektet inneburit större möjligheter till delaktighet och inflytande jämfört med det man annars gör.

Ofta går man in på något område och sen får man redovisa som man vill om det, men detta var på ett annat sätt, det var helt öppet (elev 3).

Vad tyckte du om det (intervjuare)?

Det var roligt men svårt att komma på någonting när man möjlighet att välja precis vad man ville. Det var annorlunda (elev 3).

Eleverna i båda kommunerna beskriver viktiga lärdomar i samband med projektet, bl. a. lyfter Vetlandaeleverna fram förmågan att lösa problem och samarbeta i grupp som något väsentligt.

När det handlar om att få något att fungera i verkligheten kan man inte nöja sig med halvfärdiga lösningar.

Vi var klara och då sa lärarna att sådär kan ni inte ha det. Då funkar ju inte banan och då fick vi göra om det (elev 4).

Att våga prata inför andra, tänka logiskt och komma på nya idéer är också sådant som framkommer i intervjuerna som exempel på vad eleverna lärt sig i samband med projekten.

Rektorer och lärare framhåller liknande kvaliteter i fråga om elevernas lärande som de eleverna själva tar upp. Lärarna från Vetlanda har också sett ett större engagemang i projektet hos *alla* elever, något som de inte riktigt hade räknat med.

De som vanligtvis inte är engagerade var engagerade i hela projektet (lärare 4).

Synpunkter har framkommit i intervjuerna med lärare och rektorer att eleverna ibland kan vara lite "konservativa" när lärare försöker införa nya grepp i undervisningen, vilket kan skapa en tröghet i förändringsarbetet. En större fråga är kanske ändå svårigheten att sprida sina erfarenheter till kollegorna som inte deltagit i projekten (gäller Vetlanda). Enligt rektorerna i Vetlanda spelar de själva som ledare en viktig roll i det fortsatta arbetet med att utveckla samverkan och det företagsamma lärandet.

Hur förändringen av arbetsätt och undervisningen beskrivs varierar i de olika intervjuerna. Från Vetlanda framkommer möjligen en tydligare process av konkreta projekt hos de lärare som deltagit, medan det t.ex. i Uppvidinge, enligt rektorerna, är relativt begränsade saker som hänt både innehållsmässigt och tidsmässigt. Att det är en långsiktig förändringsprocess är alla överens om och enligt lärarna i Uppvidinge kan pågående pedagogiska förändringar t.ex. på en av skolorna inte enbart tillskrivas Länkenprojektet och det företagsamma lärandet. Lärarna i Uppvidinge menar att en stor skillnad när det gäller undervisningen är att man ser större möjligheter att tillsammans med eleverna tänka till och hitta uppslag och idéer. Man ser också klarare kopplingar mellan målen i de olika ämnena, vilket gör att man kan spara tid och samordna undervisningen bättre.

Normalt sett har man en lärobok och lite enkelt så följer man den (lärare 5).

Lärarna i fördjupningskursen beskriver en egen utveckling som lärare i form av att arbeta mer medvetet med strategier för att fördjupa elevernas lärande i riktning mot det s. k. företagsamma lärandet. Lärarna tycker att utbildningen varit ett utmärkt forum för att ventilera de förändringar man arbetat med i undervisningen och för att hjälp att vända upp och ner på sina egna uppfattningar.

Resultat – synen på samverkan mellan skola och näringsliv/närsamhälle och det företagsamma lärandet

I intervjusvaren framkommer samstämmigt två perspektiv på begreppet företagsamt lärande, där det ena mer tydligt hänförs till kontakter med näringsliv och närsamhälle, medan det andra tar sin pedagogiska utgångspunkt i karaktären på elevernas lärande och undervisningen. Även om det inte direkt framkommer en motsättning mellan perspektiven kan man av intervjuerna utläsa en förskjutning över tid i riktning mot en betoning av de bakomliggande pedagogiska idéerna hos begreppet. Några menar dock att själva begreppet är olyckligt just pga. av den semantiska kopplingen till företagande och näringsliv.

I mångt och mycket spåras läroplanernas kunskaps- och människosyn i begreppet företagsamt lärande, men vissa likheter återfinns, enligt intervjupersonerna, också i pedagogiska utvecklingsidéer som KASAM (Känsla Av SAMmanhang), PBL (ProblemBaserat Lärande) och Storyline. Utifrån intervjuvärdens handlar det företagsamma lärandet t. ex. om synen på eleverna på aktiva, kreativa och kunskapssökande, men också om arbetssättet i undervisningen som exempelvis kan utgå från öppna frågeställningar eller ”problem” att lösa. Att i undervisningen röra sig utanför klassrummets väggar, minska läroböckernas dominans eller ge eleverna större ansvar för planering av sitt eget och det gemensamma lärandet är andra inslag i det som diskuterats inom ramen för de olika utbildningsinsatserna och projekten.

Av det samlade materialet framgår att man i Vetlanda inledningsvis haft en tydligare ingång mot kontakter med näringslivet, medan man i Uppvidinge varit mer frågande inför det perspektivet. Den pedagogiska infallsvinkeln tycks efterhand ha blivit den som dominerat och det är också den som framförallt lärarna lyfter fram som väsentligt för framtiden. Samtidigt framkommer att eleverna kan vara en väldigt viktig resurs i samverkan med näringsliv och närsamhälle. Det har också blivit en mer ”tillåtet” att söka sig utanför skolan för att skaffa sig kunskaper om olika företagsformer.

Av intervjun med rektorerna i Vetlanda framgår deras uppfattningar om betydelsefulla framsteg i fråga om synen på samverkan med näringslivet, men också det företagsamma lärandet. Samtidigt menar man att stödet från kommun- och förvaltningsledning varit svagare i Vetlanda kommun än i Uppvidinge.

Jag är frustrerad över att man inte låter det här få tillräckligt med tid och utrymme (rektor 1).

Vetlandarektorerna känner ett ansvar för att få projektets idéer att leva vidare och ser projektet med det s.k. dubbla mentorskapet tillsammans med företagsledare i kommunen som betydelsefullt. Vikten av positiv återkoppling från förvaltningsledningen betonas. Lärarna som har genomgått fördjupningskursen efterlyser en diskussion om de erfarenheter man gjort i projektet och hur arbetet kan drivas vidare.

I Uppvidinge är både rektorer och lärare mer tveksamma till att projektet i sig medfört förändrade synsätt, även om många positiva erfarenheter kan noteras t.ex. en större benägenhet hos lärarna att söka sig utanför skolan för att bredda lärandet. En del av den utveckling som beskrivs sägs ha varit på gång även utan projektet.

Vad de (Umeå universitet) gjorde var att skynda på en process. Frågan är om det blev en bättre process än om vi själva hade fått skynda långsamt utifrån de kunskaper och den situation som vi befinner oss i här i Uppvidinge (rektor 2).

De inledande svårigheterna med acceptansen för projektet kan också, enligt rektorerna ha bidragit till en försvagning av effekterna från utbildningsinsatser och projekt.

Analys och värdering

Utgångspunkterna för denna utvärdering har varit huvudfrågorna om vilken betydelse projektet haft för lärares och elevers uppfattningar om värdet av samverkan mellan skola och närsamhälle/näringsliv, hur dessa uppfattningar eventuellt förändrats under projektets gång samt vilken betydelse projektet har haft för elevernas lärande och de undervisningsformer som kommit att användas och vilka förändringar som eventuellt har skett under projektets gång.

En väsentlig ingång till svaret på dessa frågor är de utbildningsinsatser som genomförts under projektets gång. Av det samlade materialet som berör utbildningsinsatserna framgår att en kritisk punkt varit förberedelsearbetet inför utbildningen, där man framförallt i Uppvidinge kommun uppfattat utbildningen som centralt initierad och styrd. Detta har, åtminstone inledningsvis, i Uppvidinge kommun bidragit till bristande motivation, osäkerhet inför kraven i utbildningen och brist på delaktighet. I Vetlanda kommun är det framförallt förvaltningens bristande stöd och engagemang under projektets gång som uppfattas som en kritisk punkt.

Sammantaget får utbildningen i sig goda vitsord när det gäller såväl tidsomfattning, uppläggning, möjligheter till delaktighet och inflytande som de lärdomar man fått med sig. Framförallt utsträckningen i tid omnämns som en viktig positiv faktor bl.a. i jämförelse med annan studiedagsverksamhet som tenderar att innehållsmässigt peka i många olika riktningar. Vid en jämförelse mellan de olika utbildningsinsatserna framhålls den inledande kursen för den s.k. referensgruppen, men också fördjupningskursen för en mindre grupp, som de kvalitativt bästa, medan utbildningsinsatsen för det stora flertalet lärare i de båda kommunerna inte riktigt nådde samma nivå.

När det gäller *elevernas lärande och utvecklingen av undervisningsformerna* framgår flera positiva intryck från inblandade elever och lärare. Utvecklingen för elevernas del riktning mot de s.k. mjuka kvalifikationerna har varit en väsentlig del av de projekt som diskuterats av intervjupersonerna. Inte minst de projekt som lyckats skapa motivation och engagemang hos *alla* elever kan tänkas ha bidragit till detta. Samtidigt är underlaget i denna utvärdering alltför begränsat för att uttala sig generellt om bidragen till elevernas lärande i de båda kommunerna. Intrycket från Uppvidinge kommun är exempelvis att de förändringar man ser är relativt begränsade och inte nödvändigtvis kopplade till medverkan just i detta projekt.

Förekomsten av kreativa och ämnesövergripande undervisningsformer framgår tydligt i de beskrivningar som ges av framförallt lärare och elever. Det gäller framförallt de projekt som initierats i samband med utbildningsinsatserna. Ingen enhetlig bild framträder av hur en förändring i riktning mot den typen av undervisningsformer förekommit även i den övriga undervisningen. Exemplet från en av Uppvidingeskolorna med s.k. kunskapsområden i de senare årskurserna pekar i den riktningen och Vetlandalärarna framhåller vissa försök med förändring av undervisningen i olika ämnen. Man pekar dock också på att vissa ämnen och kurser är svårare än andra att förändra.

Helhetsbedömningen i relation till ”framgångskriterierna” (se s. 1) är att projektet *relativt väl* bidragit till elevernas lärande i riktning mot de ”mjuka kvalifikationerna” samt utvecklingen av kreativa arbetsformer och ämnesövergripande arbete. I huvudsak är dock denna bedömning grundad på de aktiviteter som förekommit inom ramen för projektet och inte på hela situationen för elevernas lärande och undervisningsformerna.

När det gäller förändringar i lärarnas och elevernas syn på samverkan skolanäringsliv/närsamhälle framgår av det samlade materialet en viss förskjutning i riktning mot att detta är betydelsefullt för skolan. De intervjuade elevernas och lärarnas erfarenheter är i huvudsak positiva och man betonar värdet av att använda sig av det omgivande samhället och näringslivet för undervisning och lärande. Rektorer i Vetlanda lyfter fram det ”dubbla mentorskapet” som ett positivt initiativ och något som kan bidra till att underlätta fortsatta kontakter med näringslivet.

Sammantaget kan man konstatera att det *i viss mån* skett en utveckling i riktning mot "framgångskriteriet" (se s. 1) som berör uppfattningar om värdet av fördjupad samverkan. Samtidigt är denna utveckling i mångt mycket knuten till enskilda personer och grupper, vilket innebär att arbetet i stort kan sägas vara i en inledande fas. På några skolor i båda kommunerna förefaller det dock finnas en *utvecklingsberedskap* kring dessa frågor och även i några fall konkreta planer på ett mer tydligt och strukturerat fortsatt arbete.

Några lärdomar och frågor inför det fortsatta utvecklingsarbetet

När man summerar intrycken av resultatet av denna utvärdering finns några lärdomar och frågor som det kan finnas anledning att återkomma till:

- Projektet och utbildningsinsatserna har *initierats* på olika sätt i de två kommunerna. I vad som framkommit kan det finnas det för- och nackdelar med båda delar. En analys av projektets *styrning* i de olika kommunerna visar också på betydelsen av långsiktighet, stöd processen och efterfrågan på resultat.
 - Vilka är de viktigaste lärdomarna i respektive kommun att ta med sig inför framtida satsningar på kompetensutveckling?
 - Vilken betydelse har projektledningen på "hemmaplan" och förvaltningsledningens stöd för genomslaget av en insats?
 - Vilken resurs kan de lärare som genomgått i de olika utbildningarna vara för utbildning/handledning i sina respektive kommuner?
- Det är väl dokumenterat att förändring av läroprocesser och undervisningsformer är processer på mycket lång sikt. I viss mån har detta tillgodosetts inom ramen för detta projekt, men samtidigt kan det finnas behov ett flerårigt utvecklingsarbete för att mer generella effekter ska synas.
 - Hur kan erfarenheterna av Länkenprojektet tas tillvara i det fortsatta utvecklingsarbetet?
 - Hur ska resurserna i form av de personer som genomgått den s.k. fördjupningskursen användas?
 - Vilken roll spelar rektorerna i det fortsatta arbete?
- Förändring av uppfattningar kring betydelsen av skolans samverkan med näringsliv/närsamhälle kan spåras i utvärderingsmaterialet. Samtidigt förefaller detta inte genomsyra verksamheten som helhet i de båda kommunerna.
 - Vilka möjligheter finns att ytterligare strukturera och fördjupa denna samverkan?
 - Vilket utrymme finns för att skapa *exempelskolor för framgångsrikt samverkansarbete* i kommunerna?

Bilaga 1

Intervjuguide för utvärdering av "Länkenprojektet" i Uppvidinge och Vetlanda kommuner, hösten 2007

Huvudfrågor

- Vilken betydelse har projektet haft för lärares och elevers uppfattningar om värdet av samverkan mellan skola och närsamhälle/näringsliv?
- Hur har dessa uppfattningar förändrats under projektets gång?
- Vilken betydelse har projektet haft för elevernas lärande och de undervisningsformer som kommit att användas?
- Vilka förändringar har skett under projektets gång?

Frågor om utbildningsinsatsen (Lärare)

- 1) Kan ni kort beskriva utbildningen ni varit med om? Särskilda förutsättningar som påverkat utbildningen (tid, ekonomiska villkor, avstånd, tydliga mål etc)
- 2) Vilket innehåll har fokuserats? Hur värderar ni innehållet?
- 3) Vilka arbetsformer har använts? Hur värderar ni dessa?
- 4) Vilka möjligheter till delaktighet och inflytande har funnits i utbildningen?
- 5) Vilken motivation har ni känt inför och under utbildningen?
- 6) Vad har ni lärt er genom deltagande i utbildningen? Genom deltagande i projektet?
- 7) Vilken är er helhetsbedömning av utbildningsinsatsen?

Frågor om utbildningsinsatsen (Rektorer)

- 1) Vad vet ni om den utbildning lärarna genomgått i Länkenprojektet?
- 2) Hur värderar ni sammantaget den insatsen (utifrån frågorna ovan)?
- 3) Vilken roll har ni haft i det sammanhanget?
- 4) Vilka utbildningsinsatser har ni själva deltagit i?
- 5) Hur värderar ni dessa?

Frågor om elevers lärande och undervisningsformer (Lärare/elever/rektorer)

- 1) Hur har eleverna/ni märkt av skolans/lärares deltagande i Länkenprojektet?
- 2) Vilka samarbetspartners i näringsliv och närsamhälle har skolan/klassen haft?
- 3) På vilket sätt har eleverna/ni arbetat i projektet? OBS! Ämnesövergripande arbetssätt, kreativa arbetsformer.
- 4) Har undervisningen förändrats genom projektet och i så fall hur?
- 5) På vilket sätt har projektet bidragit till att eleverna/ni lärt er arbeta självständigt, samarbeta i grupper, kommunicera bättre, bli kreativa/uppfinningsrika osv ("mjuka kvalifikationer")?

Frågor om synen på samverkan skola näringsliv/närsamhälle

- 1) Hur ser ni på begreppet "Företagsamt lärande"? Hur viktigt har det varit i projektet?
- 2) Hur viktigt är det med samverkan mellan skolan och näringslivet/närsamhället? Varför?
- 3) Har projektet bidragit till förändrade uppfattningar hos er om samverkan mellan skola näringsliv/närsamhälle? Hur och i vilken grad?
- 4) Vad kunde gjorts annorlunda i projektet?
- 5) Hur bör arbetet bedrivas fortsättningsvis?

Bilaga 2

Kort sammanfattning av intervju svaren utifrån respektive frågeområde

Om utbildningsinsatsen

Lärare Vetlanda: Är nöjda med att utbildningen var utsträckt i tiden, vissa möjligheter till delaktighet har funnits under utbildningen dock mest i diskussioner. Rollspelet som genomfördes kändes lite lösryckt i förhållande till övrigt innehåll. Det var roligt att jobba i projekt och att eleverna var så aktiva i detta. Även positiv respons från föräldrarna. Utbildningar som bygger på dialog kan vara svårt att anpassa sig till när man är van vid ”korvstoppling”. Viktigt med återkommande utbildning som hänger ihop som här 6-7 dagar på ett läsår. Studiedagar är annars ganska lösryckta. Den praktiska infallsvinkeln positiv. Nöjda med resultatet av utbildningen. Provat ganska många idéer från utbildningen praktiskt. Vetlandalärarna hade en annan infallsvinkel än exempelvis lärarna från Uppvidinge som istället för samverkan med företag i första hand, valde att fokusera på förändring av organisationen av det pedagogiska arbetet i stort.

Lärare Uppvidinge: Bra att träffa lärare från andra skolor som man vanligtvis inte har kontakt med. Utbildningen var inte betungande. Bättre utbildning i den första varianten när inte alla var med. All litteratur var inte bra, alltför analytisk. Vissa möjligheter till delaktighet i utbildningen. Motivationen kom efter hand som utbildningen pågick. Skillnad när det var internat, då fanns tid att diskutera mera och ingen hade bråttom hem. Lärdomarna från utbildningen handlar om att kunna utnyttja personer utanför skolan som resurser, ge mer ansvar till eleverna. Ljunt intresse från början, sedan bättre. Utbildningen för alla lärare i kommunen kom vid fel tidpunkt vid terminsstarten, en dag som vi egentligen skulle haft för egen planering. Konceptet kom uppifrån. Många blev stressade över krav på viss aktivitet.

Rektorer Vetlanda: Många bra inslag i utbildningen, genomtänkt idé och hög kvalitet. Detta projekt har haft konkurrens av annat som också pågått samtidigt. Projektledningen bra, men det finns behov av att även kommunens utvecklingsledare driver detta. En av rektorerna funderar över om utbildningen varit alltför ”produktinriktad” på bekostnad av reflektion och eftertanke. En grupp lärare ”misslyckades” med sin första idé i projektet och fick ”börja om”.

Rektorer Uppvidinge: På gymnasieskolan fanns ett motstånd mot begreppet företagsamt lärande och utbildningsinsatsen. Blev bättre när det satte igång. Förankringen mycket dålig, fick avboka annat på studiedagen. Utbildningsinsatsen med handledningen var bra, även på distans. Kraven på projektplan var lite väl akademisk. Sammantaget bra utbildningar, men frukten var inte mogen. Det hade behövts ett bättre förberedelsearbete. Bristfällig delaktighet. Alla ”tvingades” att delta.

Lärare fördjupningskurs: Viktigt med de bakomliggande skälen till varför ”företagsamt lärande” vuxit fram. Bra upplägg på utbildningarna, den sista fördjupningskursen ställer dock lite högre krav. Villkoren ganska ok, även om vissa helger har fått användas för studier. Lärarna i fördjupningskursen var de som hade ett genuint intresse. Tanken med fördjupningskursen för handledare är framåtsyftande, att några ska kunna driva projektet vidare. En av rektorerna har utarbetat en modell för samverkan tillsammans med en företagsledare. Den ska kunna fungera även i samverkan med andra företag. Här finns en del

som handlar om att lärare behöver kunna "leva i förändring", dvs. ständigt förnya sig och utvecklas utifrån vad som händer i omvärlden.. En utbildning som är mer öppen än skolan tidigare varit. Lärarna har fått en djupare kunskap om sig själva, men också fördjupat sig kring vissa begrepp och betydelsen av att definiera olika begrepp t.ex. jämlikhet, rättvisa osv. Viktigt att man vågar titta på sig själv och sin verksamhet och ställa kritiska frågor.

Om elevers lärande och undervisningsformer

Lärare Vetlanda: Beskrivning av själva projektet, samverkan med "upplevelseföretag". Projektet engagerade alla elever i högre utsträckning än annan undervisning. Grupprocesserna i projektet var betydelsefulla. Det blev konflikter som utvecklade eleverna. Lärarnas kännedom om eleverna var viktig för att organisera grupperna. Vissa innehållsområden svårare än andra att applicera företagsamt lärande på. No, historia och geografi lättare än svenska och matematik. Väldigt lärorikt för alla grupper. Viktigt att arbeta med något verkligt.

Lärare Uppvidinge: Förändring av arbetssätt huvudsaken. Vissa kontakter med företag också men mer nedtonat. Projektet från frö till bok. Besökt tryckeri, men ej skogsavverkning eleverna var för unga. Boken skrevs som processskrivning i svenskan. Ett projekt handlade om glasbruk och om hur bygden förändrats av det. Den stora skillnaden jämfört med "den vanliga" undervisningen var att lärare och elever tillsammans fick tänka till om vad innehållet skulle vara. Annars följer man läroboken. Upptäcker kreativitet hos eleverna som man annars inte märker. Lättare att se kopplingen mellan ämnen. Har upptäckt möjligheterna att vända sig utanför skolan för att få kunskap. I vissa fall svårt att få folk att komma, de har ont om tid. Nytt arbetssätt infört på skolan med kunskapsområden på eftermiddagstid och loggböcker för eleverna. Tanke är att skapa mera helhetssyn, ämnesintegration och kunna hjälpa elever som behöver det.

Rektorer Vetlanda: Många uttrycksformer och kreativitet har använts. Medverkande elever har växt genom beundran och uppmärksamhet. I viss mån kan eleverna vara "konservativa" i sina uppfattningar. Olika hur klasser har tagit emot förändringar i arbetet som projektet medfört. "Sommarskolan" ett exempel på likartade arbetsformer som varit lyckosamma. Svårt för lärarna att nå ut med detta budskap till kollegor (Jantelagen). Lärarna som varit inblandade känner osäkerhet inför att sprida detta till kollegor. En viss spridning förekommer dock. Rektorens roll innebär att stötta lärarna i detta. Har pratat i arbetslagen kring detta. Att få det företagsamma lärandet från tanke/idé till handling är en viktig fråga. Det är lätt att bara sitta och diskutera utan att det händer något.

Rektorer Uppvidinge: Vissa olikheter på skolorna hur väl deltagandet i projektet har märkts för eleverna. Inte så viktigt att man kallar det företagsamt lärande, men har gett visst bränsle åt den pedagogiska utvecklingen. Processen med att göra skolan mer utåtriktad eller förändrad i förhållande till omvärlden pågår, men på lite olika sätt. Det har gett avtryck men samtidigt gått obemärkt förbi. Viktigt att lärarna ser nyttan med det. Man missade nulägesanalysen inför projektet. Skolledarna hade inte en gemensam bild av vad det här skulle bli. Ingen protesterade mot tankarna bakom detta, men det hade behövts en bättre förankring över hela linjen. Nu relativt begränsade saker som hänt både innehållsmässigt och tidsmässigt. Det fanns ett glapp mellan det som kallades Länken och som sedan blev Företagsamt lärande. De lärare som tog till sig detta på ett djupare plan där fick eleverna också uppleva detta på ett djupare plan. Det är viktigt att känna trygghet för att kunna göra förändringar. De lärare som är mellan 40-50 år är mer förändringsbenägna.

Elever Vetlanda: Eleverna entusiastiska inför det projekt de har genomfört. Kontakten med företaget byggde på att elevernas idéer och kreativitet efterfrågades. Projektet var roligare jämfört med annat som man gör i skolan. Man fick göra mer själva och ta mer ansvar. Man lärde sig också mer anser eleverna. Man fick hålla på tills man var färdig. Det skulle vara möjligt att arbeta mera på det här sättet i skolan. Många ämnen ingick i projektet, t.ex. fick man både läsa, skriva och arbeta praktiskt. Man har tränat mycket på att samarbeta eftersom arbetet skedde i grupper. Eleverna säger sig ha lärt sig prata inför andra, tänka på lite andra sätt eftersom det man jobbade med skulle fungera i praktiken. Elevernas inflytande ökar om man arbetar på samma sätt som i projektet.

Elever Uppvidinge: Haft mer inflytande i projektet än annars i den vanliga undervisningen. Eleverna skrivit en antologi tillsammans om sådant som intresserar dem. Har också gjort ett uteklassrum. Skillnaden i projektet att frågan var mer öppen om vad man skulle göra. Annorlunda men också svårt att komma på saker när man får fria händer. Undervisningen har förändrats t.ex. med kunskapsområden, loggböcker osv. Eleverna förefaller nöjda med förändringar som skett. Ser att man har nytta av det man lär sig. Har bl. a. jobbat i grupper med Storyline, både positiva och negativa erfarenheter av det. Bra diskussioner men också svårt att komma överens i grupper.

Lärare i fördjupningskursen: En del elever kanske inte medvetna om hur undervisningen förändrats, de har inget jämföra med. En av lärarna undervisar årskurs 8 och där har eleverna märkt detta eftersom andra ord och begrepp har införts i samband med projektet. Svårt att jobba projektinriktat i alla ämnen, särskilt med de yngre barnen. Många färdigheter behöver övas in de första åren. Viktigt att tänka på att integrera olika ämnen där det går. Projekt med Myresjöhus beskrivs. Lärarna genomförde förändringar i undervisningen parallellt med kurserna och det fanns där möjligheter att ventilera dessa förändringar.

Om synen på samverkan skola näringsliv/närsamhälle

Lärare Vetlanda: Om begreppet företagsamt lärande. Man kan tolka det brett, men första tanken var nog skolans samverkan med näringslivet. Man fick klart för sig under utbildningen att det kunde handla om ett tankesätt, ett arbetssätt i klassrummet. Att arbeta med öppna frågor i klassrummet, ett annorlunda arbetssätt. Liknande arbetssätt KASAM, PBL, Storyline så detta är inget nytt. Ligger en del elevinflytande i detta också. Projektets bidrag till förändrade uppfattningar om samverkan skola-arbetsliv: Tanken att eleverna kan vara en viktig resurs i samverkan med näringslivet. Det gav god frukt.

Lärare Uppvidinge: Företagsamt lärande handlar om att inte vara låst vid läroboken. Förändringen med kunskapsområden innebär att man stiger utanför lärobok och skolhus. Tvungen att ta kontakter utanför skolan och samarbeta mellan lärarna. Man hittar gemensamma linjer mellan ämnena och kan undvika upprepningar och överlappningar. Det tar tid att förändra eleverna förhållningssätt. De är konservativa enligt lärarna. Begreppet har varit levande men inte under det namnet. Det har haft en negativ klang i på Älghultsskolan. Uppfattningar om samverkan: Vi har mycket med oss utan att tänka på det t.ex. att få med föreläsare utifrån. Vetlanda har mer kontinuerlig samverkan med företag. I Uppvidinge har man tolkat det mer pedagogiskt.

Rektorer Vetlanda: Om begreppet: Två perspektiv på begreppet, men tycks ändå vara så att det som handlar om förändring av undervisningsformerna är det allra viktigaste. Det är

lärandet som ska vara företagsamt. I början av Länkenprojektet fanns ett tydligare fokus på det här med företag och omvärlden. Dock har projekten haft en koppling till näringslivet, men det är bredare än så och innefattar också elevernas lärande och undervisningsformer. Svårigheter att få med alla lärare i det företagsamma lärandet, men ändå egentligen inget kontroversiellt, detta ingår i lärarens uppdrag. Det gäller att få folk besjälade, det hjälper inte att peka med hela handen. Dåligt stöd uppifrån, dvs. förvaltningsledningen skrev på detta, men har sen inte drivit det eller efterfrågat vad som hänt. Olikheter i introduktion och genomförande i de två kommunerna. I Vetlanda byggde det på frivillighet, och för de lärare som deltagit har det varit betydelsefullt. I Vetlanda mycket annat som ”stört” under tiden, krav på rektorerna om engagemang i andra utvecklingsfrågor. Förändrade uppfattningar: Finns vissa positiva erfarenheter bl.a. kring detta med kontakter utanför skolan. Det har enligt rektorerna skett förändringar de senaste åren t.ex. att lärare är mer medvetna om vilken resurs ”omvärlden” i lokalsamhället kan vara. Mentorsprojektet är spännande, bidrar till förståelse mellan olika ”världar”. Projektledaren viktig i det sammanhanget för att skapa kontakter mellan skolledare och ledare i näringslivet. Rektorerna anser sig själva som viktiga i att driva arbetet fortsättningsvis. Efterfrågar en tydlighet från kommunledningen kring vilka frågor som långsiktigt är viktiga att driva.

Rektorer Uppvidinge: Företagsamt lärande två delar, dels jobba mot företag men framförallt ett pedagogiskt begrepp, man är företagsam i sitt lärande. Ett arbetssätt där den enskilde är självdrivande. Företagsamt lärande handlar inte nödvändigtvis om kontakter med företag. Man utvecklar befintliga resurser från de individuella förmågorna till omgivningens resurser. Tveksamt med begreppet företagsamt lärande, mycket fokus på företag i början. Förskjutning i hur begreppet används. Frågan är var den gemensamma arenan finns om man pratar samarbete med externa intressenter. Ingången i projektet var fel från början, menar en av rektorerna. Det viktigaste är att prata om hur lärandet ser ut om fem-tio år. Projektet blev väldigt centralstyrt, med alla nackdelar det kan medföra. Man kopplade det alldeles för hårt till företag från början. Förändrade uppfattningar: Företagsamt lärande som kontakt med företag har tonats ned, nu mer som en pedagogisk väg, detta hade gjorts även utan Umeå universitet. De skyndade på en process, frågan är om den blev bättre. Detta är inget nytt på himlen. Lärarna har varit lydiga och genomfört det som var intentionen med projektet, men frågan är hur man kommer framåt i detta. Det kanske har blivit mer tillåtande och ok att söka sig utanför skolan. Det egna systemet kanske har varit ett hinder tidigare. Man måste utgå från varje skolas unika situation och diskutera mera pedagogik, även i ledningsgruppen. Pedagogik finns inte med på agendan på ledningsmöten.

Elever Vetlanda: Det handlar inte bara om att sitta och läsa om saker, utan kontakter med företag handlar också om att se hur det fungerar i verkligheten. Projektet tycks ha vidgat perspektiven, de hade inte tänkt på att man kunde jobba så här. Eleverna tyckte det var synd att projektet tog slut efter ”mässan”. Det hade varit roligt att redovisa för flera.

Elever Uppvidinge: Det handlar inte bara om att lära från böcker, se verkligheten. Det är viktigt att komma ut och se hur det är i verkligheten. Viktigt att man behöver kunskaperna från skolan i ett jobb t.ex. att man behöver kunna mycket om datorer.

Lärare i fördjupningskursen: Använder begreppet företagsamt lärande. Kopplat till eleverna handlar det om aktiva, nyfikna och ansvarstagande elever som tar för sig. Pratar man om skolan ska den var öppen mot omvärlden. Många kopplar nog begreppet till företag. Begreppet för med sig att man måste fundera över hur man formulerar arbetsuppgifter, vilken syn man har på elever och människan. Tydligt två delar av begreppet: att skapa kontakter med

företag och att arbeta "företagsamt" i klassrummet. Förändrade uppfattningar: Det pedagogiska innehållet viktigare. Som lärare lyft av detta, få ord på hur man vill jobba. Handlar mycket om förhållningssätt och synsätt, skolutveckling tar tid. Många intressanta diskussioner på den egna arbetsplatsen. Viktigt att projektet lever vidare, rektorerna betydelsefulla i det arbetet. Fanns en skiljelinje i fråga om personalens uppfattningar, en del blev lyfta och en del tog aktivt avstånd. Vissa lärare kände det som en press att man skulle "hitta på" ett projekt och sedan redovisa det, lärare är inte vana vid det. Man önskar en sammanfattning av arbetet för att se vad som kan göras framåt.